

SOFT KO'NIKMALARNI RIVOJLANTIRISH ORQALI HARBIY KASBGA TAYYORGARLIK JARAYONINI JADALLASHTIRISH

Soxiboyev Zoyirjon Erkinovich

Dotsent podpolkovnik, O'R HX va MU QQI OKQT va MOM boshlig'i o'rinbosari

Annotatsiya: Ushbu maqolada oliy harbiy ta'lim bilim yurtlarida kursantlar bilan harbiy-pedagogik ta'lim jarayonini olib borishda "Soft Skills" (yumshoq) ko'nikmalarning ijtimoiy-psixologik xususiyatlari, shuningdek kursantlarda ushbu ko'nikmalarni rivojlantirishning ahamiyatli tomonlari yoritib berilgan.

Tayanch so'zlar: psixologik xususiyat, bilim, qobiliyat, ko'nikma, "Soft Skills", ta'lim, tarbiya, jarayon, natija, rivojlanish, psixik holat, analiz, sintez.

Аннотация: В данной статье освещены социально-психологические особенности "Soft Skills" в процессе военно-педагогической подготовки курсантов высших военных учебных заведений, а также важные аспекты развития этих навыков у курсантов.

Ключевые слова: психологическая характеристика, знание, способность, навык, "Soft Skills", образование, обучение, процесс, результат, развитие, психическое состояние, анализ, синтез.

Annotation: In this article, the socio-psychological futures of "Soft Skills" during the military-pedagogical training process with cadets at higher military educational institutions, as well as the important aspects of the development of these skills in cadets, are highlighted.

Keywords: psychological characteristic, knowledge, ability, skill, "Soft Skills", education, training, process, result, development, mental state, analysis, synthesis.

Ofitser o'zining harbiy faoliyatida quyidagi xususiyatlarni o'zida mujassam etsa u albatta yumshoq ko'nikmalarning asosiy mezonlari bilan faoliyat olib borgan bo'ladi.

Bunda "Soft" ko'nikmalarning individual-psixologik xususiyatlari quyidagilar:

1) analiz; 2) sintez; 3) taqqoslash; 4) abstraksiya (mavhumlashtirish); 5) umumlashtirish; 6) konkretlashtirish.

Analiz shunday aqliy jarayonki, bunda butun bir predmet yoki voqelik fikran tarkibiy qismlarga ajratilib, uning xususiyatlari, tuzilishi, sifati va o'ziga xos jihatlari tahlil etiladi. Bunga misol qilib komandir o'z faoliyatida dala o'quv mashg'ulotini rejalashtirishda uni turli bosqichlarga ajratishni aytish mumkin.

Sintez esa analizga teskari operatsiya bo'lib, uning vositasida analiz jarayonida aniqlangan predmet va hodisalar o'rtasidagi aloqadorliklar asosida alohida qismlar bir butun qilib birlashtiriladi. Ular orasida qanday aloqadorlik bor, nima ularni birlashtirib turadi, birining ikkinchisidan afzal tomonlari aniqlanadi. Analiz va sintez biri ikkinchisi bilan chambarchas bog'lik jarayon. Ofitser o'z faoliyat jarayonida analizdan sintezga

sintezdan analizga o'tib turadi. Bu obyektни alohida qismlarini ham, ularni birgalikdagi holatini ham mukammal bilishga imkon beradi.

Qiyoslash ma'lum narsalarni o'xshash va farqli jihatlarini aniqlash maqsadida noma'lumlari bilan taqqoslashdir. Aynan taqqoslash yordamida subyekt o'rganayotgan obyektini yaxshiroq tasavvur qiladi. Harbiy jamoada o'qish, xizmat va harbiy intizomni mustahkamlash yakunlarini sarhisob qilishda ushbu operatsiyadan foydalaniladi. Ushbu usul orqali qaysi guruh yoki kursant ilg'or yoki aksincha, qoloq ekanligi aniqlanadi.

Abstraksiyalash(mavhumlashtirish) narsa va hodisalarning umumiy bor belgilarini, xususiyat yoki sifatlarini fikran ajratib olish xususiyatidir. Bunda ajratib olingan asosiy jihatlar tahlil etiladi.

Umumlashtirish bu ma'lum sinfga xos obyektlarning umumiy belgilari asosida o'rganish imkonidir. Umumlashtirish noma'lum obyektни ma'lum obyekt bilan o'xshash jihatları orqali o'rganish xususiyatidir. Masalan, avtomat, to'pponcha, pulemyot kabilarga xos belgilar "qurol" tushunchasi bilan umumlashtiriladi.

Konkretlashtirish(muayyanlashtirish) umumiy, mavhum belgi yoki xususiyatlarni yakka obyektlarga tatbiq qilish bilan ifodalanadigan aqliy operatsiya. Bunda umumiy belgi aniq predmet asosida konkretlashtiriladi¹⁹³.

Rivojlanishning muayyan yo'nalishlarini ongli ravishda tanlab, kursant o'zi tanlagan rivojlanish maqsadlariga erishish bilan bog'liq vaziyatlar va harakatlarga ko'proq e'tibor bera boshlaydi. Kursant maqsadli ravishda o'ziga kerak bo'lgan yo'nalishda rivojlanish uchun zarur bo'lgan tajribani olishga harakat qiladi. Shunday qilib, u hayot oqimi bilan bormaydi, balki rejalashtirilgan qadamlardan ham, kasbiy faoliyatida paydo bo'ladigan yangi imkoniyatlardan ham foydalanib, xohlagan joyga harakat qiladi.

Bo'lajak ofitserning rivojlanishiga nima to'sqinlik qiladi:

harbiy ma'lumotlarni qayerda, nima uchun va qanday ishlab chiqishni bilmaslik; noaniq va real bo'lmagan rejalar; hozirgi ishda va umuman hayotda biror narsani o'zgartirishga tayyor emasligi; o'z harakatlaringiz va ularning natijalari haqida o'ylash uchun izlanish va vaqt topish istagi yo'qligi; o'z harakatlarining muvaffaqiyati haqida fikr bildirishga qiziqishning yo'qligi.

Ushbu asosiy vazifalarga javob berish maqsadida siz bilan biz quyidagi ko'nikmalarni asosiy mohiyatini tushunib olishimiz zarur, zero bu ko'nikmalar orqali harbiy kadrlarni tayyorlashda va ularning kelajakdagi harbiy faoliyatiga ijobiy ta'sir qilsa maqsadga muvofiq bo'ladi.

Shunday qilib, ko'nikmalarning ikki turi mavjud:

"Soft Skills" yumshoq ko'nikmalar; "Hard Skills" qattiq ko'nikmalar.

Birinchisi, ko'pgina hayotiy vaziyatlarda sizga foydali bo'lgan ijtimoiy-psixologik ko'nikmalar: muloqot, yetakchilik, jamoa, jamoatchilik, "fikrlash" va boshqalar.

¹⁹³ Поваренков Ю. П. Shaxsning kasbiy vazifalarini identifikatsiyalash va tasniflashda tizimogenetik yondashuv 2016.

Ikkinchisi - kasbiy bilim va ko'nikmalar: ular sizga harbiy faoliyatda va ish jarayonlarini amalga oshirishda kerak bo'ladi. Ko'nikmalarni rivojlantirish uchun siz to'g'ri vositalarni tanlashingiz kerak (va bitta emas, balki ikkita yoki uchta). Masalaning uchinchi tomoni ham bor - shaxs. Bunda biz o'zimizni o'rab turgan dunyoga, odamlarga, muvaffaqiyatga, mag'lubiyatga, maqsadlarga va hokazolarga nisbatan shaxsiy xususiyatlar va munosabatlar to'plamini tushunamiz. Agar biror kishi tayyor bo'lmagan shaxsiyatga ega bo'lsa, hech qanday qobiliyat sizni qutqara olmaydi.

Ayni paytda xalqaro nufuzli eksportlar tomonidan harbiy-ta'lim pedagogik jarayoniga ikki xil ko'nikmalarni uyg'un joriy etish taklif etilmoqda. Bular "Hard skills"- (ingliz. "qattiq" malaka) kasbiy malakalar hamda "Soft Skills"-(ingliz. "Yumshoq moslashuvchan" malaka) universal kompetensiyalar¹⁹⁴.

"Hard Skills"- malaka darajasini aniqlash va o'lchash mumkin bo'lgan bilimlar majmui sifatida (matnni kompyuterda terish malakasi, avtomobilni boshqarish ko'nikmasi, ingliz tilida gapirish, matematik bilim, kompyuter dasturlaridan foydalanish ko'nikmasi), "Soft Skills" aniq va umumiy o'lchov birligiga ega bo'lmagan moslashuvchan, egiluvchan malakalar (kreativlik, jamoada ishlash ko'nikmasi, hissiy barqarorlik va hokazo) sifatida qayd etilmoqda.

"Hard Skills"- "qattiq" malakaga ega bo'lish uchun muayyan kasb bo'yicha aniq bilim zarur bo'ladi va bu ko'nikmalarning mavjudligi imtihon o'tkazish orqali aniqlanadi.

"Soft Skills"- "yumshoq" kompetensiyalar (ijodkorlik, muloqotga kirishishi layoqati, tanqidiy fikrlash va hokazo) esa ko'p hollarda inson xarakteri hayotiy tajribasi bevosita bog'liq bo'lganligi sababli shaxsiy fazilat, qobiliyat va ko'nikmalar majmuasi sifatida talqin etiladi.

"Soft Skills"- tushunchasi tadqiqot predmeti (ob'ekti) sifatida ilmiy muomilaga kirishi ilk marta 1959-1972 yillarda AQSh armiyasi shaxsiy tarkibini tayyorlash jarayonidagi islohotlar bilan bog'liq. Harbiylarning shaxsiy va jangovar kompetensiyalarini shakllantirish bo'yicha tadqiqotlarga rahbarlik qilgan psixolog, ehtiyojlar nazariyasi muallifi, mavzular bo'yicha apperseptiv testlarni baholashning yangi metodikasini ishlab chiqqan professor Devid Makkleland AQSh davlat departamenti xizmatiga xodimlarni tanlash jarayonida ilk marta "yumshoq" (Soft) kompetensiyalar va ularni baholash tushunchasini qo'llaydi¹⁹⁵.

Maqolaning qaymoq joyi shuki oliy harbiy ta'lim bilim yurtlarida tahsil olayotgan bo'lajak yosh ofitserlarda "Soft Skills"- "yumshoq" ko'nikmalarni rivojlantirishning individual-psixologik xususiyatlarini quyidagilarni asosiy mezonlarni misol keltira olsak bo'ladi, bular:

Komunikativ qobiliyat: bo'lajak ofitserlarning o'z qo'l ostidagi shaxsiy tarkib bilan samarali aloqa o'rnatish qobiliyati, harbiy jamoa bilan ishlashda muhim ahamiyat kasb

¹⁹⁴ Daniel Goleman. "Emotsional intellekt: nima uchun u hayotimizdagi eng muhim ko'nikma". Emotsional intellekt haqidagi klassik asar.

¹⁹⁵ Daniel Goleman. "Emotsional intellekt: nima uchun u hayotimizdagi eng muhim ko'nikma". Emotsional intellekt haqidagi klassik asar.

etadi. Bunda komandir o'z fikrlarini aniq va ravshan ifodalash, shaxsiy tarkibni tinglash va konstruktiv muloqot olib borishni o'z ichiga oladi.

Liderlik: harbiy-pedagogik ta'lim jarayonida liderlik qobiliyatlari rivojlantiriladi. Liderlik, harbiy jamoa a'zolarini rag'batlantirish, ularni maqsadlarga yo'naltirish va yuzaga kelgan muammolarni hal qilishda muhim rol o'ynaydi.

Emotsional intellekt: emotsional intellekt, bo'lajak ofitser avvalo o'zi, shaxsiy tarkibini his-tuyg'ularini tushunish va ularga mos ravishda javob berish qobiliyatini o'z ichiga oladi. Bunda ofitser stressli vaziyatlarda samarali ishlashi uchun yordam beradi.

Shaxsiy ma'suliyat va etika: harbiy-pedagogik ta'lim jarayonida bo'lajak ofitserlarni yetuk harbiy kadr qilib tayyorlashda o'z kasbiga ma'suliyatli bo'lish, o'zining funksional vazifalarini bajarishda etik prinsiplarga rioya qilish muhim ahamiyatga ega. Bu harbiy jamoaga bo'lgan munosabatini belgilaydi.

Maslahat berish va muammoni hal qilish: bo'lajak ofitserlarda yumshoq ko'nikmalarni rivojlantirish jarayonida ularning faoliyatida yuzaga kelgan muammolarni aniqlash va ularni hal qilishda samarali yondashuvlarni rivojlantirishga yordam beradi. Bu harbiy jamoa a'zolari bilan o'zaro hamkorlikda ishlashni talab etadi.

Kritik fikrlash: kritik fikrlash qobiliyati, bo'lajak yosh ofitserlarda, ma'lumotlarni tahlil qilish va muammolarni hal qilishda muhimdir. Bu esa bo'lajak ofitserlarning strategik fikrlashini rivojlantiradi.

Umumiy qilib aytganda "Soft Skills"- "yumshoq" ko'nikmalar bo'lajak ofitserlarning professional rivojlanishida muhim ahamiyat kasb etadi va ularning ijtimoiy-psixologik xususiyatini shakllantiradi.

Xulosa o'rnida shuni aytish joizki bo'lajak yosh ofitserlarni harbiy faoliyatga tayyorlashda va ularda "Soft Skills"- "yumshoq" ko'nikmalarni rivojlantirishda ularning individual-psixologik xususiyatlari muhim ahamiyat kasb etadi, chunki bu ko'nikmalarning asosiy negizida bo'lajak yosh ofitserlarning ijtimoiy, emotsional, va kommunikativ qobiliyatlarini o'z ichiga qamrab oladi. Shu asosda individual-psixologik xususiyatlari haqida quyidagi xulosalarni keltirish mumkin:

Birinchidan: bo'lajak yosh ofitserlarni yetuk harbiy kadr bo'lib rivojlanishida eng avvalo psixologik nuqtai nazarda olsak, emotsional intellekt asosiy ahamiyat kasb etadi, zero bunda komandir o'zi va qo'l ostidagi shaxsiy tarkibni his-tuyg'ularini tushunish, ularga munosabat bildirish va turli xildagi vaziyatlarga moslashuvchan qobiliyatiga ega bo'lishi kerak.

Ikkinchidan: bo'lajak yosh ofitserlarda kommunikativ qobiliyatlarini rivojlantirish muhim o'rin tutadi, chunki bu ko'nikmalar orqali kursant turdi xil mavzularda ma'ruzalar, muloqot va fikr almashishda samarali bo'lishi uchun aniq kommunikativ qobiliyatlari talab etiladi. Bu o'z navbatida, kursantning barcha o'z fikrlarini yetkaza olish qobiliyatini mustahkamlaydi.

Uchinchidan: kursantlarda harbiy jamoa bilan ishlash "Soft Skills"- "yumshoq" ko'nikmalar harbiy jamoa bilan ishlash qobiliyatini o'z ichiga oladi. Qo'l ostidagi

shaxsiy tarkib bilan va ular o'rtasidagi munosabatlarni mustahkamlash, hamkorlik qilish va umumiy maqsadlarga erishish uchun harbiy jamoa bilan ishlash muhim.

To'rtinchidan: bo'lajak yosh ofitserlarda o'zaro ma'suliyat va ishonch tuyg'ularini shakllantirish orqali "Soft Skills"- "yumshoq" ko'nikmalarni rivojlantirishda ma'suliyatli bo'lish va boshqalarga ishonch bildirish muhim. Bu esa harbiy jamoa o'rtasidagi o'zaro munosabatlarni mustahkamlashga yordam beradi.

Beshinchidan: kursantlarda mavjud muammolarni hal qilish qobiliyati, bu esa kursantlar tomonidan yuzaga kelgan muammolarni aniqlash, uni tahlil qilish va samarali yechimlar topish qobiliyati ham yumshoq ko'nikmalarni rivojlantirishga asosiy poydevor hisoblanadi.

Oltinchidan: bo'lajak ofitserlarimizda harbiy-pedagogik ta'lim jarayonida ularda Fedbeck (teskari aloqa) ko'nikmalarini rivojlantirish ham muhim ahamiyat kasb etadi.

Chunki bu ko'nikmalar orqali kursant o'z-o'zini tanqid qilish, nazorat qilish, o'z qo'l ostidagi shaxsiy tarkibi orasidan, o'zini xati-harakatlarini o'rganish imkonini beradi. Bu esa bevosita kursant faoliyatida yuqoriga o'sish sura'tlari sezilib boradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. (23.09.2020) Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 24.09.2020., 03/20/637/1313-son.
2. Mirziyoyev, Sh.M. Tanqidiy tahlil, qat'iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik har bir rahbar faoliyatining kundalik faoliyati bo'lishi kerak. - T. "O'zbekiston", 2017. - 102 b.
3. Поваренков Ю. П. Shaxsning kasbiy rivojlanishi psixologiyasi muammolari/ Yu. P. Povarenkov.
4. Герман Греф Г., Гришаков М., Мацоцкий С. "Soft Skills: гибкость, а не мягкость".[https:// www.newtonew.com.](https://www.newtonew.com.) (2017).
5. Поваренков Ю. П. Shaxsning kasbiy vazifalarini identifikatsiyalash va tasniflashda tizimogenetik yondashuv 2016.
6. Daniel Goleman. "Emotsional intellekt: nima uchun u hayotimizdagi eng muhim ko'nikma". Emotsional intellekt haqidagi klassik asar.
5. Stephen Covey. "7 ta odatli muvaffaqiyatli odamlar" Shaxsiy va professional rivojlanish uchun muhim tamoyillarni bayon qiladigan asar.
6. Волкова М. Э. Педагогик ixtisoslik talabalarida yumshoq ko'nikmalarni shakllantirish: nazariy tahlil 2017.
7. Давидова В. Tinglash, gapirish va muzokaralar olib borish: yumshoq ko'nikmalar nima va ularni rivojlantirish Elektron <http://theoryandpractice.ru/posts/soft-skills>.
8. Карпов А. В. Faoliyatning kasbiy muhim sifatlari tushunchasi.
9. Поваренков Ю. П. Shaxsning kasbiy rivojlanishi psixologiyasi muammolari/ Yu. P. Povarenkov.

10. Поваренков Ю. П. Shaxsning kasbiy vazifalarini identifikatsiyalash va tasniflashda tizimogenetik yondashuv 2016.